

ר' נחמיה מקובל

(“פרקים מתוך ספר שטרם נכתב”)

תרגום מידיש: בני גבירצמן

ר' נחמיה מקובל. יהודי דתי, בעליה של חנות סדקית. אדם בשנות החמישים לחייו, מעט כפוף, מרכיב משקפיים, דומה יותר לראש ישיבה מאשר לסוחר.

ר' נחמיה מקובל התעורר בבוקר היום הראשון של ראש השנה בשנת 1939 מוקדם מהרגיל. הוא רחץ את פניו, לבש את בגדי החג שלו, לקח תחת זרועו את הטלית שלו והלך לבית הכנסת. הולך לו ר' נחמיה ולנגד עיניו מופיעה תמונה מחרידה: כל הרחובות של קובל מולדתו עמוסים פליטים הזורמים דרך העיר כמו נהר.

ר' נחמיה יודע כי המלחמה מתחוללת בקירבת מקום, אבל רק עכשיו הוא רואה בעיניו ממש את פרצופה האימתני: לכל שיפנה את עיניו, בכל מקום, בכל מקום רואה הוא פנים עייפים מסבל של גברים, נשים וילדים. הם מתגוללים על העגלות ועל אבני המרצפות, ללא כוחות, קרועים, אחוזים בלחץ נורא. אלה כבר אינם אנשים כלל. אלה רסיסי אדם שנפלטו לחוף עיר מולדתו קובל מתוך שיטפון המלחמה.

ר' נחמיה הולך לבית הכנסת כדי להתפלל ביום הראשון של החג, אבל חוסר המנוחה הפנימי מפריע לו ללכת. האווירה החגיגית שאפפה את ר' נחמיה כאשר יצא מביתו, נסדקה ואיזה קול פנימי לוחץ עליו: “אז מה, ר' נחמיה, תיכנס לבית הכנסת, תתאחד בתפילה חמה עם בוראך, עם בוראם של כל בני האדם, תלגום את כל המתיקות של התפילה שיהודים נושאים בראש השנה ותהיה עם אנשים מכובדים, שאתה מחבב, ובאותה שעה יהיו אחרים שיתנפחו מרעב ויניחו את ראשי ילדיהם המתים מרעב על אבני המרצפת חסרות הנשמה.

”נו, טוב טוב! לך, ר' נחמיה. לך למלא את את חובתך היהודית לאלוהים ואחרי כן תחזור עם נשמה נקייה למשעי לביתך, ואחרי הסעודה הגדולה תיתן מנוחה לגופך. הרי הרווחת זאת בדרך כשרה. איי, ר' נחמיה, ר' נחמיה!”

רעד חולף בכל גופו של ר' נחמיה. כרוח קפואה, כמים קרים, פרצה תמונת המלחמה לנשמתו, שזה אך היתה מלאה ביראת אלוהים חגיגית! הוא עוצם את עיניו והוא רואה את עצמו בטלית בעירו, בבית הכנסת, והוא חש כי גם לא יצליח למחות את התמונה הנוראה הזאת. היא תתייצב בינו לבין אלוהיו.

ובליבו של ר' נחמיה מתחילה להבשיל החלטה לעזור לאומללים הללו שאיש לא שם לב אליהם, שהכל הותירו אותם לבדם עם אסונם ובעצמם נכנסו לגן העדן של בית הכנסת החגיגי של ראש השנה. ר' נחמיה מחיש את צעדיו: הוא הגיע לכלל החלטה. תמונת האסון שגואה סביבו כים, מאיצה בו. הוא רץ לבית הכנסת ומייד אל הרב: מוכרחים לארגן עזרה לפליטים. מוכרים להכין תבשילים חמים, לדאוג להם למקום שינה...

הרב אינו מוכן להקשיב: לקטוע את התפילה? לחלל את היום-טוב? ישמור האלוהים! אחרי ראש השנה נראה...

הרב ניצב במקומו המכובד, טליתו מכסה את עיניו והוא אינו רואה מה קורה ברחוב. אבל לר' נחמיה אירע אסון כפול: קודם כל הוא פגש בדרכו את זרם הפליטים ושנית הוא הירשה לו לחזור אל ליבו, שכבר אינו יכול עכשיו למצוא מנוחה...

ר' נחמיה נעשה לגמרי ר' נחמיה אחר. הוא עצמו אינו מכיר את עצמו: הוא אינו חושב כלל על תפילה. כל מחשבותיו עסוקות בפליטים עם הצרכים הבעורים שלהם, עם ההחלטה הנחושה לסייע להם בכל האמצעים, כשרים ובלתי כשרים. הוא אפילו מוכן לשקר למענם, לומר שקר קדוש. הוא יוצא מבית הכנסת ומתחיל לרוץ לכל “עזרות הנשים” בכל בתי המדרש, כשהוא מודיע לנשים בשם הרב, כי הן חייבות לעזוב את בתי המדרש ולהכין תבשילים חמים עבור הפליטים.

ואם הרב נותן הוראה – מי יעמוד נגדה? כל עזרות הנשים התרוקנו ותוך כמה שעות החלו הפליטים לקבל תבשילים חמים, בניהולו של ר' נחמיה.

ור' נחמיה הכניס את כל הנשמה, את כל חייו, בסיוע לפליטים: הוא שכח את הימים הנוראים, את חנות הסדקית שלו, את ביתו. הוא השתלט על הבניין הגדול של תלמוד התורה בקובל, הוא הפך את חדריו בלילות לחדרי שינה לפליטים, ובימים לחדרי אוכל. הוא אסף קמח, אפונה, תפוחי אדמה, ציקוריה (תחליף קפה) והחל לחלק פעמיים ביום “קפה” שחור עם לחם ופעם אחת מרק עם לחם. והיות שהאומללים הללו נזקקו למרק סמיך, משביע, והיהודים העשירים לא תרמו שומן אווזים, הלך ר' נחמיה אל ראש העיר בבקשת עזרה, כי המטבח “שלו” בבניין התלמוד תורה משרת את כל הפליטים, ללא הבדל בני איזו דת הם. וכך הוביל ר' נחמיה לבניין התלמוד תורה כמה ארגזים של שומן חזיר והחל להפיק מרקים סמיכים, משביעים.

כאשר קבוצת חסידים דתיים באה אליו בכעס וטענה איפה זה נשמע שיהודי דתי יפגע כל כך בפרהסיה בתלמוד תורה, ענה להם ר' נחמיה בהציצו אליהם בעד למשקפיו, בעיניו הטובות, הנינוחות של תלמיד חכם: אדרבא, פיתחו מטבח כשר ואני אפסיק בהנאה את הטריפה. אבל אם אי אפשר לפתוח (מטבח) כשר, לא אסגור את (מטבח) הטריפה שלי... ור' נחמיה המשיך בפעילותו הטריפתית-כשרה.

* * *

זה היה ב-17 בספטמבר 1939. נכנסתי לחצר הגדולה של התלמוד תורה בקובל. לאחר ימים רבים של בדידות עצובה שוב טבלתי באסון הקולקטיבי. החצר הענקית היתה מלאה באנשים מכל הגילים, המקצועות והדתות – בחורי ישיבה, איכרים פולניים, יהודים חרדים ודוקטורים יהודיים מתבוללים. ובינות לדור הפלגה (מגדל בבל) הזה שוטט לו יהודי כפוף בעל עיניים עצובות, טובות, המציצות מאחורי משקפיים ישנים, מאופנת העבר. ללא חיפזון נהג להופיע בכל מקום ובשיווי משקל (איזון) נהדר, הן בתנועה והן בקול, נהג לגשת לכל אחד ולשאול אם כבר קיבל לחם וקפה. "וואולי אתם רוצים תה?" שאל אותי. "אם כן, הטריחו נא את עצמכם לגשת אלי הביתה ושם, בבית ההוא, לא רחוק..." "וואולי לא נוח לך לעמוד בתור? שאל אותי. "אם אתם כאן עם מכרים, אתן לאחד מכם לחם (בכמות המיועדת) לארבעה אנשים ואתם כבר תחלקו ביניכם..." מי הוא יהודי זה? בוודאי אחד המלמדים בתלמוד תורה, ואולי מאנשי הרבי. הוא דומה כל כך לראש ישיבה... אדם זה, שגבו כפוף, השקט בצורה שלא מהעולם הזה והנמצא בכל פינה, היה כתם האור באפלת חצר התלמוד תורה. תוך כמה שעות התרשמתי, כי לא רק כלפי הוא גילה גישה אנושית, כאשר שם לב באיזה חוסר ביטחון אני ניצב בתור. כמה ממכרי סיפרו לי אותם דברים ונודע לי כי לא רק אני הבחנתי בכתם האור הזה. כמעט הכל נמשכו אליו בזכות טוב ליבו ורחמיו. לא עברה מחצית היום ובכל פינות החצר שמעתי אותו סיפור, שסופר לי לראשונה על ידי המורה **מנדלסון**. וזו לשונו: אותו יהודי אדוק מבשל את המרקים עם שומן חזיר ואפילו מעניק שומן חזיר ממש למי שמבקש ממנו זאת. לא יכולתי להאמין בכך. ניצלתי רגע מתאים וניגשתי וביקשתי חתיכת שומן חזיר. חשבתי שהוא יעיף בי מבט כמו במשוגע, אבל הוא לא הניד עפעף. הוא לקח אותי לחדרון, חתך שם חתיכת שומן חזיר והגיש לי אותה כאילו זה משהו טבעי בהחלט. ובכן, נכון מה שסיפרו לי? אמרתי לו בגילוי לב, כי רציתי רק לנסות אותו, כי לא יכולתי להאמין לשמועות, מאחר שלא יכולתי לתאר לעצמי זאת. בתשובה, סיפר לי את אשר קרה לו בבוקר ראש השנה וכיצד הקים את המטבח הייחודי הזה. "אני עצמי", סיים את סיפורו, אף פעם לא אכלתי ואף פעם לא אוכל טריפה. אבל קודם כל אני רוצה למלא את רצון האל לגבי אחי בני האדם האומללים, חסרי הישע. אני רוצה להיות בסדר לגבי מה ששייך בין אדם לחברו. ובקשר לאיסור האלוהי לאכול טריפה, אני לוקח על עצמי את החטא הזה ואני בטוח שריבונו של עולם ימחל לי עליו. הגם, אם לומר את האמת, לא היה לי זמן לחשוב על כך.

* * *

אני עדיין חושב רבות על העבר הלא רחוק הזה. אבל את האפיזודה הזאת עם ר' נחמיה מקובל אף פעם לא אשכח. אני משחיל אותה למחרוזת הפנינים הקטנה (של הסיפורים האנושיים) שאספתי במשך 35 שנה מימי חיי הבוגרים. ר' נחמיה מקובל! תיבש ימיני אם אשכח את יראת האל האנושית האמיתית שלך.